

MALMÖ HÖGSKOLA

Languages on this page:

ISSN 1652-7224 ::: Publicerad den 11 november 2009

Utskriftsvänlig pdf-fil

Läs mer om idrott och fysisk bildning på idrottsforum.orgLäs mer om svensk idrott, idrottspolitik och idrottsforskning på idrottsforum.org

Den 15 maj disputerade Jan-Eric Ekberg i pedagogik med avhandlingen *Mellan fysisk bildning och aktivering: En studie av ämnet idrott och hälsa i skolår 9* (Malmö högskola). Opponent var professor Per Nilsson, och betygsnämnden utgjordes av **Helle Rønholt**, **Håkan Larsson** och Ingegerd Tallberg Broman. Efter en grundlig och ganska tuff oppositionen godkändes avhandlingen utan reservationer och Ekberg blev filosofie doktor. Forumet, som räknar Ekberg som en regelbunden medarbetare, gratulerade honom då, och kan nu, ett halvår senare, presentera sin egen extraopposition i form av en recension av Birgitta Fagrell. Avhandlingens övergripande syfte är att fördjupa kunskaperna om skolämnet Idrott och hälsa, och det gör han med hjälp av en empirisk undersökning i tre steg samt en komplex analys utifrån en rad dimensioner, kvaliteter och underkategorierkategorier – så komplex, faktiskt, att vår recensent frågar sig om det inte kunnat göras enklare med smidigare verktyg. Resultatredovisningen blir som en följd av analysen svårgenomtränglig; å andra sidan blir den avslutande diskussionen desto mer upplysande. Men, undrar Fagrell, som själv forskat om idrott och kön i skolan, vart tog genusperspektivet vägen?

Ny avhandling om idrott och hälsa i skolan

Birgitta Fagrell

Gymnastik- och idrottshögskolan, Stockholm

*Jan-Eric Ekberg***Mellan fysisk bildning och aktivering: En studie av ämnet idrott och hälsa i skolår 9**

271 sidor, hft.

Malmö: Malmö högskola 2009 (Malmö Studies in Educational Sciences No. 46)

ISBN 978-91-977100-8-4

Ekberg har just avslutat en bildningsresa. Resan har, enligt egen utsago, varit lång och krokig. Många och långa omvägar har förlängt resan men också bidragit med spännande upptäckter som lett till såväl nya vägval som ångest över vart det bär hän. Och hän bär det. Målet som hägrade var att ge ett bidrag till utvecklingen av skolämnet idrott och hälsa. Målet är nu uppnått och vi andra kan följa resan och ta del av Ekbergs ”reseskildring” nedtecknad i avhandlingen *Mellan fysisk bildning och aktivering. En studie av ämnet idrott och hälsa i skolår 9*. Tack för det!

Ekberg antyder i sin forskningsgenomgång att forskningen i och om ämnet idrott och hälsa ännu inte är så omfattande som man kunde önska, även om den under senaste decennier ökat avsevärt.

Ekbergs avhandling är alltså välkommen och den bidrar med ny och värdefull kunskap om vad som anses vara kunskap värd att förmedla i ämnet idrott och hälsa - alltså vad som är lärojektet i ämnet. Inte minst viktigt är det bidrag Ekberg ger till diskussionen om vad ämnet skulle kunna omfatta om en mer integrerande syn på kropp och kunskap legat till grund för utformningen av undervisningen. Mer om detta senare.

Vad består då Ekbergs projekt av? Undertiteln antyder vad det hela handlar om: En studie av ämnet idrott och hälsa i skolår 9. Det är ämnets läroobjekt som skall granskas. Ekberg har gjort denna granskning på tre nivåer med hjälp av två syften. Det första syftet har fokus på att beskriva och analysera vad som är kunskap värd att förmedlas i skolämnet idrott och hälsa genom att granska vilken kunskap som framträder i kursplanen, (nivå 1) i lärarnas tal om verksamheten (nivå två), och under lektioner (nivå tre). De två frågeställningar som Ekberg formulerat i anslutning till detta syfte visar att han förutom att vara intresserad av läroobjektet också vill veta vilka kunskapskvaliteter som framträder på dessa tre nivåer.

Det andra syftet är att belysa och analysera likheter och skillnader, vad det gäller kunskap värd att förmedla, mellan dessa tre nivåer. Två frågeställningar kopplas även till detta syfte. Vilka skillnader och likheter finns det mellan ämnets läroobjekt på de tre nivåerna och hur skall man förstå detta i relation till ämnets karaktär? Av de fyra frågeställningar som anknyter till de två syftena är alltså två av frågeställningarna helt lika syftesbeskrivningarna. Det är således mer korrekt att säga att vardera syftet endast har en frågeställning, (s. 20-21). Empirin består av kursplanens text, sex lärares tal om verksamheten (fyra män och två kvinnor) samt 20 lektioner.

Den teoretiska ansatsen är läroplansteori och Ekberg har låtit Linde och Bernstein vara inspirationskällor. Linde och Bernstein har gett Ekberg viktiga redskap för att förstå dels själva urvalsprocessen för det som räknas som giltig kunskap, dels vilka individer som kan få inflytande över denna process och varför de har eller kunnat skaffa sig denna makt. Lindes begrepp formuleringsarena, transformeringsarena och realiseringsarena samt Bernsteins begrepp klassifikation, kategori och kod utgör till att börja med den teoretiska ramen. Sandahl och Engström har inspirerat Ekberg i utformningen av analyscheman.

Ekberg har konstruerat två analyscheman för att fånga in ämnets läroobjekt på respektive arena. Det första analyschemat benämns *dimensioner* och består av fyra huvudkategorier: *rörelse, begrepp, intrapersonella, interpersonella*. Det andra analyschemat kallar Ekberg *kvaliteter* och det består av två huvudkategorier: *förståelse* och *mångtydighet*. Till varje huvudgrupp är dessutom underkategorier kopplade. Sammantaget laborerar Ekberg med 15 kategorier.

Med utgångspunkt i tre teman, avsikt, innehåll och betyg, söker Ekberg efter utsnitt (exempel) i kursplanen och intervjuerna som kan föras till respektive kategori. Som läsaren förstår är det ett omfattande och komplicerat analysarbete Ekberg ger sig i kast med. Min första fundering är om man inte, med hjälp av färre kategorier, tydligare frågeställningar och en utvecklad hermeneutisk ansats, ändå kunnat fånga in läroobjektet på de tre arenorna. Och är det inte en form av cirkelbevis Ekberg ägnar sig åt? Kategorierna har mejslats fram med hjälp av tidigare forskning men också utifrån den egna empirin, (s.209). Det är väl då ganska självklart att läroobjektet på formuleringsarenan överstämmer rätt väl med de kategorier som Ekberg konstruerat?

Vad kommer då Ekberg fram till? Läsaren får en god hjälp att överblicka resultaten genom att författaren själv sammanfattat resultaten i fem konstateranden. Först konstaterar han att på formuleringsarenan, där läroplanen formuleras, är innehållet i läroobjektet först och främst funktionella rörelseformer men även rörelsens rekreativa och estetiska former ingår. Den formaliserade rörelseformen, det vill säga föreningsidrotten, ges inte samma framträdande roll.

Läroobjektet utmärks också av att eleverna förväntas att med ”hög grad av förståelse” kunna hantera, reflektera över och diskutera relativt komplexa begrepp, till exempel hur kroppen fungerar och begreppen hälsa och livsstil. Läroobjektet omfattar också det interpersonella och det intrapersonella som t ex samarbete, social kompetens, empati, självuppfattning, identitet .

Det andra konstaterandet berör läroobjektet på transformeringsarenan, det vill säga vad lärarna säger i intervjuerna om ämnet. Innehållet i läroobjektet, enligt lärarnas utsagor, består till stora delar av den formaliserade rörelseformen, läs föreningsidrotten, samt funktionella rörelseformer. Estetiska rörelseformer nämns inte över huvudtaget i intervjuerna, medan utsagor om den rekreativa rörelseformen förekommer, dock sparsamt. Kunskapsbegrepp framträder inte ofta i utsagorna och då de förekommer kan det hänskjutas till kategorin ”låg förståelse”. Interpersonella liksom intrapersonella förmågor ges inget eget innehåll utan lärarna menar att dessa förmågor på ett naturligt sätt behandlas i situationer där det är lämpligt .

Ekberg konstaterar för det tredje att läroobjektet på realiseringsarenan (undervisningen) inte nämnvärt avviker från det på transformeringsarenan.

I analysen av likheter och skillnader i läroobjektet på de tre arenorna konstaterar Ekberg för det fjärde ”att det är två, till stora delar olika, läroobjekt som tonar fram i ämnet ”, (s 190) det formulerade läroobjektet på formuleringsarenan och ett annat, det realiserade läroobjektet på transformerings- och realiseringsarenan.

För det femte visar Ekberg att ämnet kännetecknas av att det är svagt klassificerat och icke-paradigmatiskt. Kontentan av detta blir att en rad externa aktörer från den traditionella idrottskulturen och från hälsoområdet får inflytande över ämnets läroobjekt. Dessutom hämtar ett icke-paradigmatiskt ämne inte sin status från det

” Hur kan man förstå att det estetiska perspektivet lyser med sin frånvaro utan att problematisera detta utifrån ett genusperspektiv?

vetenskapliga fältets aktörer vilket gör att ämnets kärna också blir vag.

Avhandlingens resultatdel är relativt svår att ta till sig och jag undrar om inte Ekberg faller på eget grepp, så att säga. Resultatdelen tyngs av den formaliserade formen, för att använda Ekbergs egen terminologi. Språket är omständligt och alla analyssteg tröttnar ut läsaren. Jag är också något fundersam över hur ett och samma ”utsnitt” kan hänskjutas till olika kategorier. Innebär inte det att Ekbergs egen klassificering är svag? Jag har också problem med att förstå hur en del ”utsnitt” kan hamna i respektive kategori. Och vart tog genusperspektivet vägen? Hur kan man förstå att det estetiska perspektivet lyser med sin frånvaro utan att problematisera detta utifrån ett genusperspektiv?

Men då Ekberg, i diskussionsdelen, växlar spår, byter vagn och får nya medpassagerare får avhandlingen plötsligt liv igen. Språket är spännigt och diskussionen rolig att följa. Resultatdelens fyrkantighet ersätts med en diskussionsdel med intressanta kopplingar till nya teorier där ett integrerande synsätt på kropp och lärande får ersätta ett dualistiskt. Fysisk bildning bör bli det nya namnet på ämnet.

Låt mig sluta med Ekbergs egna ord: ”Fysisk bildning” syftar på balans mellan reproduktion och produktion, mellan första och andra ordningens symboler, mellan primära och sekundära erfarenheter, mellan kvantitet och kvalitet”, (s. 239). Låter det krångligt? Läs avhandlingen så klarnar det!

© Birgitta Fagrell 2009.

 Köp boken från info@holmbergs.com

 Kjøp boken fra info@holmbergs.com

 Køb bogen fra info@holmbergs.com

 Buy this book from [Amazon.co.uk](https://www.amazon.co.uk)

 Buy this book from [Amazon.com](https://www.amazon.com)